

LIBER PRIMVS

eorū materia: de aīa aīaliū forma mox agere cogere: iēpta autē eēt aīaliū doctria si de sola aīaliū aīa ptractasset: Iccirco post ptes p̄dictas necessariū fuit simul cū aīa quæ est aīaliū forma: uegetabiliū quoq; potētias simul per tractare. & sic aīalium limites parūp exire. uegetatiua. n. aīalium & plantarū eandem habent naturam & p̄prietates opōnesq; cōes: sic ēt sēlitiua brutorū cū sēlitiua hoīs ī eisdē fere cōueniūt naturis ac p̄prietatib; q̄re p̄ utrisq; in eodē loco tractari licuit: aliter earū altera supflua fuisset tractatio. & inutilis repetitio. Rationabiliter itaq; licuit Aristoteli de animalibus agenti: & de aīalium aīa docenti: parūper & semel animalium limites pertransire & uegetabilium terminos attingere: dū de theoria causarū scrutaret. Vanū igit ac supfluū fuisset: si dū historias tractaret pari quoq; mō aīalium limites de uegetabilium simul & aīalium aīa idē supflue tractasset. Tanto magis cū ea q̄ de aīa docent: nō plurimo sed pauco cōphensa sunt numero: & q̄ talia sint oībus fere notum est. Quisq; n. cognoscit uegetabilia & aīalia nutriti: augeri: ac generari: q̄libet agnoscit q̄ aīal uidet: q̄ audit: q̄ gustet: q̄ odoret: q̄ tāgat: sēnsatorūq; imaginatiōes habeat. Quare historia in iis a cōtēplatiōe causarū sepati minie tractari debuit: & si scā fuisset supuacanea foret. At si de uita uitæq; cognatis q̄ uiuentibus oībus sicut aīa cōmunia sunt bis in plantarū & aīalium doctrina ptractatū sit. s. in historiis & in causarū cōtēplatiōe. nō p hoc ad aliena de iis iutiliter trāsgressus est. de illis. n. in causarū reditione: & in historiis aīaliū prout aīalibus insunt tractatū est. prout autē uegetabiliū passiōes sunt: cū rōnes ab aīalibus & causas ī multis alienas habeāt: alioq; erat ratio: alibi tradenda. ut inqt Aristoteles ī fine de causis longitudinis ac breuitatis uitæ. ubi cū de eis p̄t aīalibus spectāt tractauerat: de eisdē se denuo p̄t uegetabilibus attinent ptractūq; pollicet: secus at ab iis est traditio de aīa quoniā ea q̄ de uegetatiua aīalium tractantur: eadē & eisdem rationibus de uegetabiliū aīa disputari debēt Et hæc satis sint de necessitate ac ordine libri de aīa: in quo totus cōpletur ordo librorū: qui de animalium substantia siue essentia agunt: nunc ad ulteriora p̄cedendum est.

Quod necesse fuerit tractasse de quibusdam operatiōibus: & q̄ prius ante generationem. & quæ posterius post animalium generationem tractari debuerant.

Caput. VI.

Xpedita aīalium essentia: nunc ipsarum operationum ordo dicendus est. Operationes aīalium sunt singulis animalibus propriæ: de quibus in illis libris diffiniri debet: ī quibus singulorū aīalium docent naturæ. uel naturæ illæ ptes eorū sint aīalium & de iis in libris de partibus: uel generationes & de iis in libris de generatione aīaliū. aīalium sunt pluribus cōes: & hæc duplices. aīalium. n. solis cōueniūt aīalibus. hæc autē sunt. sēsus: memoria: somnus & uigilia motus. Aīalium uiuentibus oībus: hæc at sunt. uitæ lōgitudō & breuitas. iuuentus & senectus: mors & uita lāgor & sanitas: de unaquaq; harū cū pluribus cōmunes sint: ī singulis libris agendū ē: ne idē inutiliter repeti cōtingat. Cæterū cū istæ operatiōes secūdū p̄r̄p̄theticos totius sint cōiūcti: nō autē solius aīalium nec solius corporis: ut in libro de aīa demonstrat: & in principio libri de sēsu & sensibili. Iccirco doctrinam aīalium & corporis seu p̄tū seq̄ debēt. Doceri. n. debet uti diximus unaquaq; seorsum ī singulis libris: siue earū naturæ numero solo differant. siue specie. ne forte idē cōtingat inutiliter reiterari: uti in primo de p̄tibus ostensum est: sub iis uerbis (Sunt. n. complura q̄ eadē in multis generibus diuersis inter se sint Somnus. spiratio. auctio. Diminutio mors: ad hæc reliqui id genus affectus & dispositiōes: nihil. n. adhuc certi exploratiq; hētur qd̄ de iis dicere possumus uidelicet an generaliter de unaquaq; in singulis locis an singulatim in unoquoq; tractari debeāt & post pauca (Sed cū singulatim agimus: eadem sæpe de multis referre necesse est) Ut igitur ab hac inutili cauere possimus repetitiōe: p̄cepit arist. ut de singulis iis singula cōis tamē fiat cōtēplatiō. Hæc at ordo ē quoniā hæc operatiōes aīali p̄p̄inquæ eū q̄ est de aīa librum mox cōsequunt: cōes at oībus uiuentibus tractari debēt interposita aīaliū generatione: iis uerba libri de sēsu & sensibili testimoniū sunt quibus in principio sic scriptū reperitur (Quoniā at de aīa scdm̄ ipsam determinatū ē prius: & de uirtute q̄libet ex p̄te ipsius: cōsequēs ē facere cōsiderationē de aīalibus & uitā habētibus oībus: q̄ sunt p̄p̄riæ & q̄ cōes opationes ipsorū). i. post speculationem de aīa secūdū se: & de unaq; potētia ex p̄te ipsius aīalium: iam iā cōsiderare oportet: q̄ nā de ipsis aīalibus & cōiter uitā habētibus sint opationes p̄p̄riæ: & q̄ cōes p̄ p̄p̄rias itelligēdo eas q̄ solis cōueniūt aīalibus. nō autē uni soli sp̄ciei sed pluribus: q̄ sunt sēsus memoria Somnus & motus: ab ap̄t̄u p̄ueniēs. p̄ cōes uero eas q̄ nō solū aīalibus Sed oībus uitā habētibus cōueniunt: ut uita cū morte & sibi cognata. s. iuuentus & senectus. lāgor & sanitas: Recte posita ē illa p̄ricula (de aīalibus) p̄ hanc. n. nobis insinuat id qd̄ de p̄ximo p̄baturus erat. & libro de aīa iam p̄bauerat: uidelicet q̄ p̄fatæ opatiōes: nō solius aīalium nō solius sunt corpis. Sed potius totius cōiūcti sunt passiōes. Sūt at de his aliq̄ solis cōueniēs aīalibus. s. sēsus mēoria sōnus motus īspiratio: p̄ q̄s dixit (de aīalibus) cū solis istæ aīalibus coueniant. Sūt & aīalium uiuentibus oībus cōes. s. mors. uita. iuuentus senectus. lāgor sanitas: quæ occasione dixit (& uitā habentibus oībus) De primis at qd̄ sunt q̄ paucis uel saltim nō oībus cōueniunt. sicuti est īspiratio. licet solis animalibus coueniant. Corrigat autem uerba sua nicoleus de thietis q̄ de librorum physicae doctrinae scribens ordie falso credidit: uerba illa (de animalibus & uitam habentibus omnibus) Aristotelem uoluisse librum de plātis: & librum ex tribus confectum: quē comuniter uocant de aīalibus: credens hūc fuisse aristotelis sēsum. q̄ post librum de aīa interpositis operationibus: sequat̄ liber aīaliū & plātium. nō enim hōrū uerborū neq; aristotelis talis fuit sententia. sensit enim aristoteles q̄ post tractationē de aīa cōsequens est facere cōsiderationē q̄ sint propriæ & quæ cōes opationes eorū aīalium & uitā habentiū omniū ac si diceret ex quo de toto negotio aīalium & uegetabiliū iam expedita est doctrina de aīa ultrā ptes ipsas: nūc de ipsis aīalibus & uitam habentibus oībus: decenti ordie facere debemus cōsiderationē: quæ eorū sunt p̄p̄riæ quæ cōes operationes. ex iis igitur palā factū est q̄ propriæ aīalium opōnes singulis aīalibus attributæ in suis locis singulatim partim tractatæ & partim tractadæ sunt. s. in libris de partibus & libris de aīalium generatiōe Comunes autē: uel solis aīalibus sint cōueniēs: q̄ aīalium p̄p̄riæ ēt dicunt: uel oībus ēt uiuentibus sint cōes: cōi quadam cōtēplatiōe in singulis libris tractandæ sunt & hæc doctrina ad librum de aīa sequi debet. Ad hæc

LIBER PRIMVS

illud quoque nos latere non debet quod dictae operationum nonnullae animali propinqua & essentielles fere putari debent, scilicet sensus memoria sompnus & uigilia motus sequuntur, n. aial inquantu sensitium est, quod est aial essentielle. Quare cu aialis eentiae sint affines: merito mox post aiali essentia ate caeteras exteriores determinari debent. Caetera, n. s. uita cum morte iisque cognata: cu aialibus coiores sint: & ab eorum essen: ia: remotiores: post pfaras essentielles doceri debent. Interposita tamen aiali generatione. Et merito quonia naturae pcessu uita & mors: iisque cognata: animalium generatione cosequuntur prius, n. animal generatur dehinc uiuit: Post haec moritur tandem. Hunc ordinem inquit Aristoteles in libro de sensu: & sensibili cum dixit (Quae igitur dicta sunt de anima subiciantur, de reliquis aut dicamus: & primum de primis). non dixit de prima, sic enim omnes esse conuicinas: absque interpositione generationis: demonstrasset, sed dixit (De primis) per hoc duplex operationum genus esse ostendens, seq tractaturu prius de primo genere scilicet de ppinquis fere essentialibus, De reliquo uero remotio. um genere, s. uita cum morte & iis cognatis: posterius suo loco: generatione animalium interposita in tertia ac ultima parte se pertractaturum. Et merito uti dictum est nam post animalium generationem naturae cursu uita & mors iisque cognata succedunt, prius, n. anima a callido participatur, post hoc fouetur, & manet quippe cum generatio sit participatio nutritiuae animae i callido naturali, uita uero eius mansio. In testimonio horum sumito id quod in superioribus de triplici animalium scibili & ordine, s. substantia cum operationibus propinquis: generatione: & uita: de sententia Aristotelis: Theophrasti: in platis sui preceptoris uestigia prosequenti: elucidatum est. Ad hoc in historiarum libris quorum ordinis uestigia libri qui causas inquirunt: in q pluribus imitati sunt: post animalium partes, de sensu agitur & somno: memoria praetermissa. Dehinc generatio animalium, ultimo loco uita uita: & cognata docentur, s. longitudo ac breuitas uitae reiuuenescetia langor & sanitas. Non lateat nos insuper quod de prefatis operationibus: quatuor Aristoteles in principio de sensu & sensibili nuncupauit coniuga, unum uidelicet de propinquis animali operationibus sumens, s. somnum & uigiliam De secundo uero genere uidelicet remotiori tria sumpsit conuiga, quae sunt mors & uita, iuuentus & senectus, inspiratio & expiratio. Duo enim priora de his tribus non sunt propinqua cum pluribus aliis ab animali coueniant, Tertia aut conuigatio scilicet inspiratio & expiratio: licet solis insit animalibus non tamen in propinquo genere locanda est, cum paucis admodum insit animalibus, potissime cum natura magisq sensu fiat aliquo aut electione At langor & sanitas a predictis quodam alienae sunt, cu artificio qndocq no sola natura ut caetera: fiat, quare seiunctim ab eis tractandae sunt. Sunt igitur uti diximus coniuga quatuor ait, n. (Existunt autem horum mox quatuor coniuga numero: uelut uigilia somnus: & iuuentus & senectus: & inspiratio & expiratio, & uita & mors). Quare aut hoc de iis coniugis in hoc loco introduxerim inferius suo notificabitur loco. Quod igitur necessarium fuerit singulos codere libros de operationibus singulis: pluribus animalibus & solis attinentibus: sicut est sensus memoria sompnus & motus: & de iis quae no solum animalibus sed etiam omnibus uitam habentibus conueniunt: ex iis palam factum est. Demonstratum est etiam quod illud genus operationum quae solis animalibus & pluribus aut omnibus coueniunt: quae essentielles dici possunt: mox sequi debeat ad eam doctrinam quae tradita est de anima: Alteru uero genus quod est de operationibus remotioribus: omnibus et aialibus attinentibus: interiecta generatione, posteriori in parte expediendum sit: ostensum est operationes autem quae particulariter unicuique appropriatur aiali: iis in locis tractandae sunt ubi illoque aialium natura: siue sint partes: siue generatio sit illa natura: demonstrata est. Iis igitur necessario psc tis: ad ordinem illoque libroque particularem in quibus dictae operationes tractandae sunt: descendendum est, inter quos primo ad eum qui de sensitio & sensibili inscribitur: Incipiendum est.

Ordo particularis libri de sensu & sensibili.

Caput

VII.

Vid sit sensus & quid sentire prout ab aia principium habent: determinatum est in libro de anima, dicente eo i libro de sensu & sensibili (Sed de sensu & sentire quid sit & quare accidit aialibus haec passio dictum est prius i iis quae de aia) Caeterae consideratio de sensibili secundu se considerato qdam est: similiter de sensitio organo quale qd unuquodq est: puta utrum uisuum sit ex aqua uel igne: odoratiu ex igne uel alio: & de similibus nudu ostesum est. Sed de iis sensibilibus & sensitiuis sub hoc modo acceptis i hoc libro de sensu & sensibili consideratio sit. Et hoc est quod Aristoteles in libro de sensu & sensibili uelut cum dixit, (De sensibilibus aut iis secundu unumquodq sensitio: puta dico colore & sono & odore & gustu & tactu: uniuersaliter dictum est quae actio ipsoque i hiis quae de aia, & quid opari secundu unuquodq sensitioque, quid aut oporteat dicere quodlibet eorum, s. qd color qd sonus qd odor qd sapor similiter & de tactu: considerandum est: & primum de colore, est quidem igitur unuquodq dupliciter dicendum hoc quidem actu. Hoc aut potetia: quod quidem igitur actu color & sonus quod est idem uel altere iis quae secundu actu sensibus puta uisioni & auditio: dictum est i eis quae de aia, quid aut unuquodq eorum existens faciat sensum & actu: sic dicamus). Per haec superiora patet de sensu & sentire: similiter de sensitiuis & sensibilibus: tradira esse doctrinam: & in libro de aia & in hoc libro, sed in utrisque differenter, nam in libro de aia quana sit sensibiliu insensitiua actio, similiter quid sit sentire absolute factum a sensibilibus insensitiua. Sed in hoc libro non hoc modo de sensibilibus ut absolute agunt insensitiua, sed de eis quidna in se sint, puta quid sit color & sapor, & similiter de sensitiuis non simpliciter prout ab ipsis sensibilibus patiunt, sed quidna unuquodq eorum secundum suam sint substantia ad recipienda sensationem aptam, puta quid sit uisus instrumentum & auditus: qualisq naturam habeant ut aptam possint pati sensationem scilicet ex igne uel aqua uel similibus cofecta: Amplius de ipso opari quod est sentire in hoc libro non absolute prout a sensibilibus insensitiua fiat, Sed de ipso agit sentire puta uidere prout a colore non absolute. Sed iquantu talis est naturae, s. extremum prospicui in corpore terminato: insensitiu tale ex tali elemento cofectum ad talem operationem aptum: pducitur. Hoc igitur modo sensus ipse: & ipsum sentire: & ipsa